

Nekrologi

ALEKSANDER ROGALSKI (1912-1996)

Dnia 7 maja 1996 r. zmarł w Poznaniu, przeżywszy 83 lata, dr hab. Aleksander Rogalski – pisarz, eseista, krytyk literacki, historyk literatury, dociekliwy badacz kultury niemieckiej, członek Pen-Clubu, Stowarzyszenia Pisarzy Polskich, Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Towarzystwa Instytut Zachodni.

Aleksander Rogalski, syn Jana i Bronisławy z domu Michalskiej, urodził się 23 października 1912 r. w Niszczewicach niedaleko Inowrocławia. Naukę pobierał najpierw w Bydgoszczy, a następnie w Inowrocławiu, gdzie uczęszczał do Gimnazjum i Liceum im. Jana Kasprowicza. Po jego ukończeniu w 1931 r. podjął studia na Uniwersytecie Poznańskim. Studiował filologię polską, socjologię i filozofię, uczęszczając na seminaria profesorów Romana Pollaka, Floriana Znanieckiego i Józefa Chałasińskiego. W okresie studiów zaczął też pisać pierwsze swoje recenzje literackie i teatralne oraz artykuły publicystyczne. W 1933 r. na łamach „Piasta”, dodatku „Dziennika Kujawskiego” ukazała się Jego rozprawa *Sienkiewicz wczoraj i dziś*. Kolejne rozprawy i artykuły publikowane były na łamach „Kuriera Poznańskiego”, „Kultury”, „Głosu Akademickiego”, „Tęczy”, „Piasta” oraz „Wici Wielkopolskich”. W 1937 r. opublikowane zostało Jego studium poświęcone twórczości Stanisława Przybyszewskiego, będące w zamyśle polemiką z obowiązującymi wówczas poglądami na temat tego pisarza. Do analizy twórczości Przybyszewskiego powrócił Aleksander Rogalski jeszcze w latach powojennych.

Lata wojny i okupacji spędzał Aleksander Rogalski początkowo w Inowrocławiu, a następnie w Warszawie. Zaprzysiężony w tajnej organizacji „Ojczyzna” kryptonim „Omega”, aktywnie uczestniczył w podziemnym życiu kulturalnym. Pracował w Sekcji Zachodniej Departamentu Informacji Delegatury Rządu, redagując dodatek do głównego organu prasowego Delegatury – „Rzeczypospolitej” – „Ziemie Zachodnie Rzeczypospolitej”. Był też redaktorem i współautorem jednego z największych przedsięwzięć edytorskich w okupacyjnej Warszawie, zbioru dokumentów przedstawiających terror niemieckiego okupanta w Wielkopolsce, na Śląsku oraz Pomorzu, *Z pierwszej linii frontu*. Książka ta w 1943 r. została wydana w Warszawie, a następnie w Londynie.

Po powstaniu warszawskim, które przeszedł na Starówce oraz pobycie w pruszkowskim obozie przejściowym, Aleksander Rogalski wyjechał do Radomska, a następnie Częstochowy. Swoje przeżycia i obserwacje z okresu powstania utrwalił „na gorąco” w relacji *Tragedia bez końca*, opublikowanej po latach przez Edwarda Serwańskiego w zbiorze *Życie w powstańczej Warszawie*.

W marcu 1945 r. Aleksander Rogalski powrócił do Poznania, gdzie włączył się czynnie w prace sekcji Niemiec Współczesnych przy Instytucie Zachodnim, którą przez kilka lat kierował. Jednocześnie przygotował rozprawę *Elementy filozoficzne w twórczości Stanisława Przybyszewskiego*, na podstawie której doktoryzował się w 1945 r. na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Poznańskiego. Natomiast przedmiotem Jego pracy habilitacyjnej, którą przedstawił – również na Uniwersytecie Poznańskim – w 1965 r., była twórczość Tomasza Manna.

Zainteresowanie problematyką niemiecką w okresie pracy w Instytucie Zachodnim oraz działalności w Zarządzie Głównym Polskiego Związku Zachodniego zaowocowało już w 1946 r.

publikacjami: *Akcja kulturalna na Ziemiach Zachodnich, Już nigdy więcej, Miasta niemieckie dzisiaj* wydaną pod pseudonimem Peregrinus i pracą opublikowaną wspólnie z Bohdanem Danielewskim i Janem Kolipińskim – *Niemcy rozgromione?*

Z nieco późniejszego okresu pochodzą Jego prace podnoszące zagadnienia z zakresu najnowszych dziejów katolicyzmu w Niemczech. Im właśnie poświęcona została książka *Katolicyzm w Niemczech po drugiej wojnie światowej*. W 1955 r. opublikowana została natomiast praca poświęcona dziejom diecezji wrocławskiej – *Kościół katolicki na Śląsku*, a w 1956 r. *Kościół katolicki na Warmii i Mazurach*. Dwie ostatnie z wymienionych prac do dzisiaj stanowią podstawową lekturę podejmujących badania nad dziejami Kościoła na Dolnym Śląsku, Warmii oraz Mazurach.

Problemy dziejów i współczesności niemieckiej także i w późniejszych latach pozostawały w polu zainteresowań Aleksandra Rogalskiego. W 1962 r. opublikował książkę poświęconą Niemieckiej Republice Federalnej, w 1965 r. zbiór siedmiu szkiców o niemieckich pisarzach antyhitlerowskich – *Pasażerowie arki Noego*, w 1965 r. książkę o działalności poznańskiego *Gestapo* – *Za kulisami Mustergau*, a w 1974 r. pracę pt. *RFN – elementy rzeczywistości*.

Drugim, obok politycznych dziejów Niemiec oraz historii kultury niemieckiej, wątkiem w twórczości Aleksandra Rogalskiego była historia literatury i krytyka literacka. Plonem tych zainteresowań były opublikowane zbiory esejów i studiów: w 1956 r. książka *Literatura i cywilizacja*, w 1958 r. *Profile i preteksty*, w 1959 r. *Dramat naszego czasu*, w 1963 r. *Zbliżenia*, w 1974 r. *Twórcy, dzieła, postawy*, a także tom ukazujący wzajemne związki, wpływy i zależności kulturalno-literackie *Rosja-Europa* (1960) oraz praca o Tomaszu Mannie – *Most nad przepaścią* (wyd. I – 1963, wyd. II – 1968), studia z zakresu literatury rosyjskiej, włoskiej, amerykańskiej i skandynawskiej – *Próba konfrontacji* (wyd. 1965) oraz tom prezentujący sylwetki i dorobek pisarzy skandynawskich – *Pod północnym niebem* (wyd. 1969). Także ostatnie prace: *W kręgu przyjaźni* (wyd. 1983) i *Między fascynacją a krytyką* (wyd. 1988) stanowiły plon dociekań historyczno- oraz krytycznoliterackich Aleksandra Rogalskiego.

Na odrębne przypomnienie zasługuje wydana w 1978 r. książka *Nowa konstelacja*. Odzwierciedla ona bowiem niezwykle chłonność umysłu Aleksandra Rogalskiego, Jego wyczerlenie na istotne problemy współczesności, a także Jego pasję poznawczą, żarliwość, upór i dociekliwość w poszukiwaniu odpowiedzi na podstawowe dla każdego humanisty pytania.

Za swoją twórczość publicystyczną Aleksander Rogalski został wyróżniony w 1952 r. nagrodą im. Włodzimierza Pietrzaka. Nagrodę tę otrzymał później jeszcze dwukrotnie za twórczość literacką – w 1963 i w 1982 r. W 1959 r. został natomiast laureatem literackiej nagrody miasta Poznania. Został też odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1965 r.), Krzyżem Oficerskim tegoż Orderu (1973 r.) i Krzyżem Komandorskim (1981 r.).

Aleksander Rogalski pracował w Instytucie Zachodnim oraz w Zachodniej Agencji Prasowej w Poznaniu. W latach 1954-1956 pełnił funkcję redaktora naczelnego „Wrocławskiego Tygodnika Katolików”. Był też w latach 1956-1982 konsultantem Instytutu Wydawniczego „Pax”, a w latach 1965-1972 zastępcą redaktora naczelnego miesięcznika „Nurt”.

Od 1946 r. do 1981 r. Aleksander Rogalski bardzo aktywnie działał w Związku Literatów Polskich, w którym dwukrotnie w latach 1949-1952 i 1965-1966 pełnił funkcję prezesa Oddziału Poznańskiego. W 1989 r. wstąpił do Stowarzyszenia Pisarzy Polskich.

W pamięci tych, którzy Go znali pozostanie na zawsze jako człowiek życzliwy, serdeczny i skromny, bez cienia kokieterii stosujący się do sparafrazowanego przez siebie powiedzenia Bernarda Buffeta: „W naszej epoce, gdzie się wie tyle rzeczy, gdzie jest tyle geniuszów, a inteligencja nikogo nie pominęła, muszę przyznać, że nie wiem nic, że geniusz nigdy mnie nie nawiedził, bo jestem zmuszony tak bardzo pracować, i że inteligencja też się ze mną nie spotkała, bo od czasu, jak piszę, jeszcze nie zrozumiałem rzeczy, które są jasne dla większości”.

Piotr Kraszewski